

KOMJÁTHY LAJOS¹

A hadi kémektől a hírszerző szolgálatokig

From military spies to intelligence services

Absztrakt

*A cikkben a szerző áttekintést ad a kémkedés és hírszerzés kialakulásáról, valamint a különböző korok hírszerzésének főbb jellemzőiről. Kiemel néhány sajátos-
ságot, amellyel az adott korszakokat jellemez.*

Kulcsszavak: kémkedés, hírszerzés, információszerzés története

Abstract

In the article the author gives an overview about the development of intelligence services, by detailing certain characteristics of historic epochs. He highlights defining aspects that were typical for the epochs explored.

Keywords: spying, intelligence service, history of spying

BEVEZETÉS

Az emberiség története számtalan konfliktust, fegyveres harcot tartalmaz. A sikeres harc egyik feltétele az ellenség szándékának, esetleg gyenge pontjainak megismerése. A vezetőket már ősidőktől kezdve foglalkoztatja, hogy az ellenség szándékait, terveit és eszközeit kikutassák. Gyakorlatilag ugyanezen időtől kezdve létezik a kémkedés, még ha gyakran ezt másképpen nevezték is. „Ez a sokszor második ősinék nevezett foglalkozás valószínűleg egyidős, vagy idősebb annál, amit a „legősibb” foglalkozásnak neveznek, és amelyet egyébként ugyancsak gyakran vesznek igénybe hírszerzés céljából”. [1. p. 4] Hajma Lajos megfogalmazása szerint „A jó katonai vezetők, hadvezérek, akik seregeikkel idegen földek meghódítására indultak, felismerték annak fontosságát, hogy jó előre információkat szerezzenek az ottani körülményekről, a földrajzi viszonyokról, éghajlatról, az emberekről, az adott ország hadseregéről és annak lehetőségéről. Így vélvén elkerülhetőnek, hogy hadseregükkel váratlan helyzetekbe kerüljenek, leküzdhetetlen vízi akadályba ütközzenek, vagy

¹ Nemzeti Közszerzői Egyetem/ National University of Public Service, E-mail: komjathy.lajos@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-6486-9122

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

ismeretlen sivatagban eltévedjenek". [2. p. 4]. A katonai vezetőknek ez a törekvése a történelem során folyamatosan végig kísérte a fegyveres küzdelmeket, harcokat és fejlődésével a hírszerzés, kémkedés is bővült, egyre sokoldalúbbá vált. A tanulmány összefoglalja az emberiség különböző korszakaiban a hírszerzés, a kémkedés főbb jellemzőit. Ennek érdekében olyan információkat és tényeket használ fel, amelyek megismerése nem került korlátozás alá, vagy publikussá vált.

A HÍRSZERZÉS TÖRTÉNETE

Célszerű pontosítani a kémkedéssel, hírszerzéssel kapcsolatos fogalmakat, mivel a köznyelv nem tesz különbséget kém, hírszerző és felderítő között. A Hadtudományi Lexikon, valamint a Magyar Értelmező Kéziszótár által meghatározottak szerint jelentős különbségek az alkalmazott módszerekben, illetve adat- és információszerezésben nem található.

Kém, hadikém a Hadtudományi Lexikon szerint olyan személy, aki nyílt és titkos módszerekkel szerzi meg a megbízója számára azokat a bizalmas információkat, amelyek ismerete jelentősen befolyásolja a szemben álló felek ellentétes érdekű csoportokkal való konfrontációját. A Magyar Értelmező Kéziszótár alapján titkos megfigyelő, besúgó, idegen állam, érdekeltség szolgálatában álló, titkos adatokat kifürkésző és kiszolgáltató személy.

Hírszerzés a Hadtudományi Lexikonban olyan tevékenység, amelynek célja nyílt és titkoszolgálati módszerekkel információ, adat szerzése a szembenálló fél politikai, gazdasági, technikai, tudományos, katonai erejéről, struktúrájáról és lehetőségeiről. A Magyar Értelmező Kéziszótár alapján titkos adatok, értesülések megszerzése, idegen állam katonai adatainak tervszerű megszerzése.

Felderítés a Hadtudományi Lexikon szerint a vezetők, vezető szervek, parancsnokságok intézkedéseinek, rendszabályainak összessége, amelyek a szemben álló csoport célkitűzéseiről, erőforrásairól, terveiről, tevékenységéről, területéről szóló adatok megszerzését gyűjtését és tanulmányozását célozzák. A Magyar Értelmező Kéziszótár alapján a felderítés ismeretlen körülmények tisztázása, értesülések megszerzése.

Az összehasonlítás egyértelművé teszi, hogy feladatukban nincs jelentős eltérés, de módszereikben, eljárásaikban alapvető különbségek találhatók.

HÍRSZERZÉS, KÉMKEDÉS A RABSZOLGATARTÓ TÁRSADALMAK KORÁBAN

A rabszolgartató társadalmak korában a fegyveres harcok, területszerzések, hódítások már megkövetelték a sikeres katonai vezetőktől az ellenség és a terep felderítését. A szerző a teljesség igénye nélkül, néhány katonai vezetőt kiemelve mutatja be az információ- és hírszerzés módszerét a rabszolgartató társadalmakban.

Az első ismert hírszerző jelentés egy i. e. 2000-ben készült agyagtábla volt, ami rögzítette egy Barum nevű férfi jelentését őrjárat során szerzett megfigyeléseiről. [1. p. 12] Az első szervezett hírszerző szolgálat az egyiptomi fáraók birodalmában alakult ki. A mohareték hírszerzők külön hivatalokban működtek, ők vezették a fáraó hadseregét az általuk felderített területen. I. e. 1450-ben egy Tute nevű mesterkém vezetésével foglalták

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

el Jaffa városát. [1. p. 13.] Az Asszír Királyságban a hírszerzésnek jól kialakult feladat- és hierarchiarendszere volt, amelyen keresztül tájékoztatták az uralkodót. [9. p. 94]. A görög városállamok kiemelt kémtevékenységet folytattak. Számos példát találunk a kémek alkalmazására, de Trója ostromának is van egy olyan vonzata, amely szerint egy görög harcos, bizonyos Sinon megcsonkította magát majd „átszökve” a trójaiakhoz azt hírszettezte, hogy bosszút akar állni a rajta esett sérelmekért. Sinonnak jelentős szerepe volt a falónak a városba történő bevitelében. Az információt elsődlegesen a kereskedők, rabszolgák, örömlányok, önkéntesek, a későbbiekben hivatásos felderítő katonák, csoportok követek útján és az információk megvásárlásával szerezték.

A korabeli beszámolók, leírások alapján a perzsák alkalmazták a staféta futárrendszert, a Római Birodalom pedig használta a császári postát (*cursus publicus*). Ezek mellett használtak még fényjeleket, vízórák fényjeleket, a perzsáknál alkalmazták a bőrre írt üzenetet szőrzettel elfedve, skytalét (hengerre csavart szalagra rögzített információ), és a postagalambot. Megjelent a titkosírás tejjel írt papirusz tekercs formájában, faszénporral olvashatóvá téve.

HÍRSZERZÉS A KÖZÉPKORBAN

A hírszerzésnek és kémkedésnek a középkorban két jól elkülöníthető iránya volt. Az egyik a hatalom megszerzésére és megtartására irányuló kémkedés/hírszerzés, a másik a katonai kémkedés, információgyűjtés a hódítások, hadjáratok sikere érdekében. A teljeség igénye nélkül érdemes megvizsgálni, hogy ebben a korszakban kik voltak a leghíresebb, leghírhedtebb kémek, informátorok. A Római Birodalom felbomlása után a Bizánci Császárság nem a területi hódításokra koncentrált, hanem a hatalom megszerzésére és megtartására. Hírhedt volt a „tör és köpeny” stílusú hadviselésük, amely ügynökök és kémek tömegét jelentette. Legfőbb feladatuk a palotában és általában a hatalom számára kényelmetlen és veszélyes emberek meggyilkolása, illetve megrágalmazása volt.

A hatalom megtartása érdekében alkalmazott kémek, besúgók alkalmazásában kiemelkedett a Vatikán hírhedt szolgálata, amely az egyházi személyek besúgó rendszerét vallási köntösbe burkolta. VI. Sándor Pápa a Borgiák hírhedt hatalmát építette és tartotta fenn gyermekei, Lucretia és Ceasare, valamint kémek, besúgók tömegével. A két nagy kikötőváros, Velence és Genova hatalmi harcában a tengeri kereskedelem megszerzése érdekében a kémeknek kiemelkedő szerepük volt. A Francia Királyság korában két kimagasló személyiség, Armand-Jean du Plessis de Richelieu és Jules Mazarin (eredeti nevén Giulio Raimondo Mazarino), mint főminiszterek a kémek, kettős ügynökök, valamint spiclik hadával biztosították a központosított hatalmat, úgy más országok irányába, mint belföldön.

A katonai hírszerzés a középkor csatáiban létfontosságú feladattá vált. A középkor katonai vezetői közül kiemelendő VI. Henrik, aki a híres MI-5 elődjének tekinthető hírszerző szolgálatot megalapította, és a hírszerzőket három jól elhatárolható kategóriába osztotta:

- *secret agent*: aki magas állású személy ellenséges környezetben;
- *informer*: aki pénzért árult el adatokat;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

— *spion*: aki hivatásos titkos szolgálati személy volt.

A mongol hódítások során kiemelkedő szerepe volt Giovanni Piano del Carpini ferences rendi szerzetesnek, akit a középkor mesterkémének neveztek miután 1245-ben IV. Ince Pápa megbízásából követként volt a Nagy Kánnál. Hazatérve Rómába, pontos képet adott a mongol hadsereg felépítéséről és harceljárásáról. [1. p. 65]. Kiváló titkos információszerzés és irányító munka eredménye volt a Sir Francis Wallsingham által vezetett *Secret Service* adatszerzése a spanyol tengeri haderőről és ennek 1588-ban elszenvedett veresége az angol hadihajóktól. [1. p. 71] A kínai Wu Csaó (i. sz. 680-705) császárnő nevéhez kötik a népi adatszolgáltatási besúgó rendszer kialakítását. Az általa felállított urnába lehetett bedobni a császárnőnek szánt leveleket. A módszer jobban működött a legjobb ügynöki hálózatnál, mert a névtelenség felbátorította az alattvalókat. [1. p. 78] Ez az információszerzési módszer évszázadokon keresztül megmaradt és hatékonyan működött országokra, határookra való tekintet nélkül.

A magyarok honfoglalására jellemző volt a pusztai lovas népek pontos, gyors felderítése az ellenségről és a terepről. Vásárosoknak, koldusoknak öltözve, gyakran a főerők előtt járva kémlelték ki a meghódítandó területeket. Liutprand leírta, hogy a magyarok a nagy itáliai hadjárat előtt már egy évvel előbb betörték ezekre a területekre és kikémlelték a tervezett hadjáratok helyszíneit és a természeti viszonyokat.

A felderítés hiánya és az elbizakodottság egyik példája, ahogy a magyarokat az augsburgi győzelmük után Abachnál csúnyán megverték. [2. p. 129] A magyar történelem további számtalan példát ad a felderítés elmulasztásából adódó sikertelen csatákra. I. Károly király 1330-as havasalföldi hadjárata, Zsigmond király 1395. júliusi tömösvári csatája, vagy az 1444-es várnai hadjárat kimenetelét is meghatározta az alapos felderítés hiányából adódó téves döntések. A török hódoltság korában számtalan kisebb-nagyobb csatát vívtak a magyarok. A sikerek mellett sajnos gyakran tapasztalható volt a felderítés hiánya, a nem kellően ellenőrzött információk alapján megtervezett csaták és hadjáratok sokasága. Természetesen sikeres csaták is voltak széleskörűen felderített információk alapján, amire jó példa Koppány elfoglalása 1586-ban.

Kiemelkedik a korszak egyik kiváló hadvezére, Zrínyi Miklós, aki sikeresen harcolt a török ellen, és a Vitéz Hadnagy című művében úgy fogalmaz: „*Jó kémlet tartunk, és azon igyekezzünk, hogy az ellenség dolgait megtudhassuk. Nincsen költség, nincsen adomány hasznosabb, mint a kémekre; ez rúdja a vitézség szekerének, ez nélkül botlik, akad, és nem jár egyiránt*”. [10. p. 40] A fenti példákat vizsgálva kijelenthető, hogy a felderítés elmulasztása, az információk ellenőrzésnek figyelmen kívül hagyása magában hordozta a sikertelen katonai tevékenységet.

A korszakban az információ átadása tovább fejlődött, az üzenetek rejtjelezése, a titkosírás bonyolultabbá vált, míg a másik oldalon megjelentek az ezek megfejtésére szakosodott személyek. A hírszerzés alapját azonban továbbra is a kereskedők, utazók kihallgatása, a követek elbeszélései képezték. Elterjedt módszer volt a foglyok szerzése és kihallgatása, vagy csinos hölgyek alkalmazása. Az információt a kívánt cél elérésre érdekében tudatosan torzították is. Richelieu mondta egykor: „*Adj nekem hat sort a legbecsületesebb*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

*embertől, és én okot találok rá, hogy felköttessem.*² Szintén elfogadott módszer volt a kémek, informátorok megfizetése.

HÍRSZERZÉS AZ ÚJKORBAN

Az ipari forradalom és az új földrészek felfedezése hatással volt a hadügyre, és ezen belül a hírszerzésre és felderítésre. A katonai vezetők felismerték, hogy a sikeres harc megvívásának egyik feltétele a pontos, naprakész információk, adatok birtoklása az ellenségről és a harcterületről. Az újkori katonai vezetők, uralkodók mellett megjelentek az információk megszerzésével és feldolgozásával kapcsolatos szervezetek, személyek, irányítók. Az angol Oliver Cromwell (1599-1658) a hírszerzést nemcsak a győzelem kivívása érdekében tartotta fontosnak, hanem a hatalom megtartása érdekében is. Poroszország uralkodója, Nagy Frigyes (1740-1786) nyilatkozta egykor: *”A francia Rohan marsallnak, Soubise hercegének 99 szakácsa és 1 kémje van, nekem 99 kémem és 1 szakácsom.”* A hírszerzést annyira fontosnak tartotta, hogy titkos utasításában külön fejezetben taglalta a katonai hírszerzést. Felismerte, hogy katonai potenciálja kisebb, mint a szomszédos államoké és ezért fontos a napra kész, pontos információ. Az információkat három csoportba osztotta, úgymint diplomáciai, katonai és gazdasági.

Joseph Fouché (1759-1820) a francia forradalom alatt került a politikai életbe és lett I. Napóleon híres rendőr minisztere, a korszerű politikai hírszerző szolgálat megalapítója. Kémeit a társadalom különböző rétegeiből választotta ki, de még Napóleon feleségét is beszervezte az adatszolgáltatásba. Napóleon hadjáratai előtt igyekezett minden információt beszerezni az ellenségről. Kiemelkedő volt legkitűnőbb kémének, Schulmeister Károlynak a tevékenysége, aki Napóleon hírszerző irodájának alkalmazottja és Mack tábornok Ulm melletti kapitulációjának aktív résztvevője volt.

A magyar szabadságharc híres (hírhedt) hírszerzője Beck Vilma³ volt, aki a magyar kormány megbízásából kémkedett. Eredeti neve Racidula volt és az 1848-49-es szabadságharcban kémként szolgált a magyaroknak – ugyanakkor az osztrák hadvezetésnek is jelentett. Ekkor vette föl a báró Beck nevet. A világosi fegyverletétel után kivándorolt és Londonban telepedett le, ahol a titkosrendőrség szolgálatában is állott, de zsarolásai miatt elfogták és a vizsgálati fogságában meghalt 1851-ben. A fejlődés eredményeit felhasználó példaként meg kell említeni a fleurui csatát (1794), ahol a franciák először alkalmaztak léggömböt felderítésre. A korszak hírszerzésének egyik sajátossága hogy a bismarcki információszerzés (porosz vezérkar 3/B osztály) már nemcsak a kémkedésről, hanem a kiemelt személyek védelméről is szólt. Steiber Vilmos „a vizslák királya” címet érdemelte ki

² Armand-Jean du Plessis de Richelieu (1585-1642) XIII Lajos Francia király főminisztere. A francia, mint a diplomácia nyelve, a modern nemzetállam és a modern központi hatalom mellett a modern titkosszolgálatok megteremtőjének is nevezik.

³ Beck Vilma (1810-1851) író. Munkája megjelent németül, franciául: Egy hölgy emlékiratai az 1848-49-es magyar szabadságharcról, Miskolc, 1901. Fordította Halász Sándor

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

kortársaitól, mivel sikerrel akadályozta meg a világiállításra tervezett merényletet az orosz cáár ellen.

A titkosszolgálati tevékenység, hírszerzés már nem csak az európai földrészen, hanem más világrészekben is folyt. Klembovsky orosz tábornok kémkedésről írt könyvében említ egy K. N. F. betűvel jelzett orosz kémeket, aki Ozmán török pasa ellen kémkedett és lényegesen megkönnyítette Plevna ostromát. Klembovsky a könyvében határozottan lándzsát tört a nők alkalmazása mellett. Ezen korszak egyik legismertebb kémnője Margareta Gertrude Zelle (Mata Hari) volt, aki a franciáknak és németeknek is egyformán kémkedett. A francia elhárítás 1917-ben halálra ítélte és kivégezte. A japán–oroszc háború kiemelt hírszerzői voltak a gésák, akik számtalan hasznos információt szereztek a szerelemtől ittas katonáktól, és látták el adatokkal a japán haderőt. Az orosz–japán háború egyik hírszerzési módszere volt még az orosz sajtó olvasása, amelyből rengeteg információt szereztek az csapatmozgásokról. Az amerikai polgárháborúban is számtalan hölgy végzett kém, illetve hírszerző munkát. Az egyik legismertebb alak Emma Edmons volt, aki az északiakra részére kémkedett és készített vázlatokat. A délieknél Rose Greenhow volt a női hírszerzés egyik legismertebb alakja. Az angol–búr háború érdekessége a felderített információk rögzítése és eljuttatása a felhasználókhöz. Az angol kémkedés adatait számtalanszor a Baden-Powell ábrákkal írták le és juttatták el (például Baden-Powell⁴ lepke). [2. p. 313]

A XIX. században a nagyhatalmak és a kialakult katonai szövetségek már módszeresen gyűjtöttek információkat a másik országok katonai és gazdasági potenciájáról, kialakították és kiépítették azokat a fedőfoglalkozásokat, amelyek lehetőséget adtak az információk gyűjtéséhez. A katonai vezetés–irányítás részeként mindenhol kialakultak a felderítő–hírszerző szervezetek, irodák, elkészültek azok a szabályzatok utasítások, amelyek előírták és ajánlásokat tettek a felderítés és hírszerzés megvalósítására. Hangsúlyossá vált a felderítési információk rejtjelezése, és a más országok felderítői, kémei elleni műveletek. A kémkedés és felderítés megszervezésében a modern technikai vívmányok azonnal szerepet kaptak. Egyes országok szinte rejtés nélkül folytatták az információk megszerzését a másik országról vagy haderőről. Batyusin ezredes, az orosz kémsszolgálat varsói irodájának vezetője szinte toborzó irodát működtetett. [6. II. kötet, p. 49] A rengeteg kém és informátor alkalmazása során elkövették azt a gyermeket hibát, hogy azonos típusú fényképezőgépekkel látták el őket, ami megkönnyítette a felismerésüket.

Az I. világháború során is még az adott kéme (hírszerzők) tehetsége és leleményessége, ügyessége határozta meg a munkát. 1924-ben jelent meg az első olyan összefoglaló mű, amely rendszerbe foglalta a kémkedés módszereit és eszközeit. Ez Roger Mennevée *L'espionnage international: en temps de paix* című kétkötetes munkája volt. [6. II. kötet, p. 52.] Mennevée műve sokak szerint a XX. századi hírszerzés bibliája. A XIX. század végére

⁴ Robert Stephenson Smyth Baden-Powell, lord Baden Powell (1847-1941) angol tábornok, akit a cserkész mozgalom illetve szövetség megalapítójának tartanak. Magyarul több műve is megjelent: *Tábornok, mint kém Budapest, 1915*; *A cserkészvezető Budapest, 1992*; *Cserkészlet fiúknak Budapest, 1994*; *A boldogulás ösvényein Budapest, 1999*;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

a XX. század elejére külön vált a felderítő munka nyilvános és titkos hírszerzésre. Megjelent a hírszerzés általi információk megosztása a koalíciós vagy szövetséges partnerek között. A nyilvános hírszerzők csoportjába tartoztak a követek, a konzuli, diplomáciai testületek tagjai, a katonai, tengerészeti, légügyi attasék. A titkos hírszerzést az ügynökök, kémek és hírszerzők a vezérkarok kijelölt irodáin keresztül végezték.

A hírszerző munka üteme felgyorsult és nagy hangsúlyt kapott a kémelhárítás is. Ennek a korszaknak több híres, kémkedéssel kapcsolatos története borzolta a közvélemény kedélyét.

A Dreyfus⁵ ügy, illetve a Redl⁶ ügy rávilágított az elhárítás és az információk védelmének fontosságára.

Az I. világháborúban az ügynöki információszerzés kiegészült a csapatfelderítés információival. Az információszerzés nagyon bonyolult és sokrétű tevékenységgé vált, és a következőket megfigyelői pozíciókat foglalta magában. Árok megfigyelők, hírszerző tisztek, gyalogsági figyelők, felderítő járőrök, propaganda járőrök, tüzérmegfigyelők, tüzérhang mérők, tüzér fénymérők, léggömbök, távbeszélő-lehallgatók, távfényképezők, rádió-lehallgatók, a repülő, zsákmányolt okmányokat és iratokat átvizsgálók, hadifoglyokat ki-kérdezők, valamint a kémek adatainak és a hazatérők beszámolóinak feldolgozói.

ÖNÁLLÓ MAGYAR HÍRSZERZÉS MEGSZÜLETÉSE

Az I. világháborút lezáró békeszerződés új államokat hozott létre és újra kellett szervezni a hírszerzés és információ-feldolgozás rendszerét. Az önálló magyar hírszerzés a VKF-2 keretén belül került újra szervezésre Stojakovics (Sztójay) Döme ezredes vezetésével. Munkájukat az 1930-ban kiadott „*Hírszerző szolgálat*” című szabályzatban rögzítették. A továbbiakban a munkájukat az alábbi szervezeti formában végezték: központi hírszerző osztály, nyilvántartó osztályok, valamint a rádió-felderítő részleg. A VKF 2. osztály főnökei a háborút megelőző időszakban és a háború alatt a következők voltak:

- 1937-1939: Andorka Rudolf vk, ezredes;
- 1939-1942: Újszászy István vezérőrnagy;
- 1942-1943: Vasváry József vk, ezredes;
- 1943-1944. okt.: Kádár Gyula vk, ezredes;
- 1944. okt.-1945: Zákó András vezérőrnagy. [2. p. 97.]

⁵ Alfred Dreyfus (Mulhouse, 1859. október 9. – Párizs, 1935. július 12.) francia katonatiszt, akit 1894. október 15-én hazaárulás vádjával letartóztatták. 1895. január 5-én elítéltek. A XIX század legnagyobb antiszemita pogromhangulatot kiváltó per a zsidógyűlölet első nagy megnyilvánulása a XIX századi Európában

⁶ Alfred Redl (Lemberg, 1864. március 14. – Bécs, 1913. május 25.) rutén származású osztrák katonatiszt, az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregének főtisztje, a katonai hírszerzés, a Nyilvántartó Iroda helyettes vezetője, majd a prágai VIII. hadtest vezérkari főnöke. Kettős ügynök, az orosz cári kémiszolgálat legjelentősebb, legnagyobb kárt okozó ügynöke a K. u. k. haderőben.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

A hírszerző szolgálat fő tevékenységi iránya a Kisantant hatalmak felderítése volt, amelyben kiemelt hangsúllyal szerepelt Csehszlovákia. A VKF 2. osztály háború vége felé végrehajtott tevékenységéről részletes adatok nem állnak rendelkezésre. Magyarország németek által történt megszállásakor (1944. március 19.), illetve a nyilas hatalomátvétel (1944. október 15.) után a külföldön működő katonai diplomaták, a katonai attasék egy része – hasonlóan egyes nagykövetekhez – megtagadták a központ részére végzett munkát. A külföldön lévő hírszerzők egy része szét is széledt.

A II. világháború a hírszerző szervezetek részére is külön csatákat eredményezett. A német vagy a szovjet hírszerzés sokszor külön ütközetet vívott egymással az információk birtoklása érdekében. A szövetséges hírszerző szervezetek, ha szelektáltan is, de segítettek egymás szolgálatait. Ez az együttműködés később, a hidegháború időszakában ellentéveskedésbe fordult át. Erre a korszakra jellemző, hogy a politikai, a diplomáciai és a lélektani módszerek mellett leginkább hírszerző háború folyt. A korábban bemutatott klaszterikus hírszerzés hangsúlyosan kiegészült gazdasági, ipari és technikai hírszerzéssel. A hírszerzés a szocialista oldalon a szovjet vezetés irányítása mellett a szemben álló ország, szövetségi csoport ellen irányult. A magyar hírszerzés újjalakítása, szovjet mintára, Farkas Vladimir vezetésével történt meg, jelentős politikai irányultsággal.

A Honvédelmi Minisztériumban 1947-től már csoportfőnökséget szerveztek, Pálfy György altábornagy vezetésével. A Katonapolitikai Csoportfőnökség szervezetében voltak:

- törzssz osztály;
- elhárító osztály (II.);
- katonai osztály (III.);
- rádiófelderítő osztály;
- nyilvántartó osztály (IV.)
- káderosztály (V.)

A HM közvetlen alárendeltségében 1949-ben Katonai Elhárító Főcsoportfőnökséget szerveztek. A főcsoportfőnök Révész Géza altábornagy volt. A szervezetében voltak:

- Elhárító csoportfőnökség (I.);
- Katonai csoportfőnökség (II.);
- Rádiófelderítő csoportfőnökség (III.);
- Hírszerző csoportfőnökség (IV.).

A kétpólusú vilárendszer harcát számos információ és titok megszerzésével, kémkedéssel és az adatok ellopásával kívánták egyensúlyban tartani, mindkét oldalszámos kiemelkedő hírszerzőt illetve kémeket alkalmazott. A teljesség igénye nélkül, a szovjet oldalról az egyik legnagyobb Harold Adrian Russel Philby volt, aki a brit titkosszolgálatban volt a szovjetek informátora. A másik oldalon Oleg Penkovszkij volt, aki a szovjet katonai hírszerzés (GRU) magas rangú vezetőjeként informálta a nyugatot a szovjet haderőről. A rendszerváltás után, 1991. február 14-én létrejött a Honvéd Vezérkar (HVK) Katonai Felderítő Hivatala, mint a katonai hírszerzés felelős szervezete.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

HÍRSZERZÉS NAPJAINKBAN

A kétpólusú világrendszer felbomlásával és a XXI. század technikai vívmányainak alkalmazásával a hírszerzési tevékenység kibővült, és kialakult az együttműködés néhány globális biztonságot veszélyeztető kérdésben. A XXI. században az élet minden területén az információk gyors megszerzése, elemzése és felhasználása a túlélés feltétele. [11. p. 35] *„Napjaink titkosszolgálati munkájának ma már elképzelhetetlen részét képezi az egész világra kiterjedő légi-, űr- és elektronikai felderítés, mert ezek eredményezik a legbiztosabb információkat az ellenfélről. Ennek megfelelően a katonai nagyhatalmak igen nagy teljesítményű felderítő repülőgépekkel, elektronikai felderítést folytató (ELINT) hajókkal és felderítő műholdakkal rendelkeznek.”* [6. II köt. p.188]

Ennek megfelelően az információk elektronikus adathordozókon és eszközökön jelennek meg és kerülnek elemzésre, ezért a kibervédelem az információ-védelem alapját adja. Ezeknek az információknak a megszerzése nem mindig igényli a fizikai jelenlétet, de kiszivárogtatásuk, megismerésük óriási károkat okozhat. A titkosszolgálatok, védelmi szervezetek napjainkban külön osztályokként, illetve szervezeteként védik az információkat az illetéktelen megismeréstől. A globális biztonságpolitikai kihívások rákényszerítik a titkos szolgálati szervezeteket információk megosztására, átadására más hasonló szervezeteknek (például a terrorizmus elleni harc kérdésében). A megváltozott katonai hadviselés (aszimmetrikus harc) igényli, hogy az információk feldolgozása és eljuttatása a katonai törzsekhez a lehető leggyorsabb történjen. A közös feladat vagy szövetségi rendszer megköveteli az információk átadását más nemzetek felhasználóinak. [12. p. 121] Fontos feladata napjaink hírszerző szervezeteinek a közösségi médiában megjelent, vagy megjelenő információk értékelése, elemzése, esetleges blokkolása, tiltása. A TV-ből, internetről, sajtóból megszerzett információk sokszor súlyosabb károkat okozhatnak, mint egy jól képzett kém vagy ügynök. Napjaink médiáiban megjelenő valós vagy hamis információk mind pszichikailag, mint mentálisan jelentősen befolyásolhatják a katonai szervezetek harcképességét. (Napjaink leghírhedtebb terror szervezete az ISIS mind toborzásra mind rémületkeltésre kiválóan alkalmazza a médiát.)

ÖSSZEFOGLALÁS

Ebből a rövid áttekintésből is látható, hogy a katonai tevékenységek sikeres végrehajtásának alapkövetelménye a pontos, korrekt és naprakész információk megszerzése a szemben álló félről és a hadszíntérről, és ezeknek az információknak a felhasználása a siker érdekében. Nagyon fontos és kiemelt szerepe van a saját információink védelmének, és az információk illetéktelen megismeréstől történő megóvásának. Napjaink hírszerző szolgálatainak ez a két alapvető fontosságú feladata van, amelyhez elengedhetetlenül szükséges a modern technikai vívmányok szinte azonnali bevezetése és felhasználása az információk megszerzése és védelme érdekében. Az a parancsnok, aki nem használja fel a hírszerzés információit a harc tervezése és vezetése során, bünt követ el.

„A felderítés-hírszerzés életeket és javakat menthet meg a jó parancsnok kezében”

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ÓNODI György: A Hírszerzés története: Ókor, középkor, újkor, Változó Világ 24. száma Budapest, 1998
2. HAJMA Lajos: A Katonai felderítés Hírszerzés története, egyetemi jegyzet, Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2001
3. VÁRHALMI A. Miklós: A hírszerzés-felderítés szerepe és jelentősége a XXI. századi európai unió számára, Hadtudományi Szemle 2009/1, pp. 51-59
4. Hadtudományi Lexikon I-II kötet, Budapest, 1995. ISBN 963 04 5226
5. Magyar Értelmező Kéziszótár, Budapest, Akadémiai Kiadó 1989 ISBN 963 05 5515
6. PILCH Jenő: A hírszerzés és kémkedés története I-III., Budapest, Kassák kiadó, 1998
7. KOPPÁNY József: Kémek, hírszerzők, ügynökök, Népszava, Budapest, 1985
8. RÉVÉSZ Béla: Források a titkosszolgálatok politológiai tanulmányozásához. JATE Press, Szeged 2010
9. BODA József: Fejezetek a titkos információgyűjtés változó világából, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XIV (2013), Pécs, pp. 93-106
10. KENDE Péter: Titkos magyar szolgálatok, Budapest, Hibiszkusz Könyvkiadó Kft., 2004
11. JOBBÁGY Zoltán: Gondolatok az információs hadviselésről, Új Honvédségi Szemle, 54. évfolyam, 4. szám (2000), pp. 33-38.
12. JOBBÁGY Zoltán: Az információs hadviselésről, Új Honvédségi Szemle, 54. évfolyam, 7. szám (2000), pp. 117-127
13. Krajnc Zoltán Berkovics Gábor: A légiere szerepe az információs műveletekben, Repüléstudományi Közlemények (1997-TŐL) (ISSN: 1417-0604) (eISSN: 1789-770X) 2002: (Különszám II.) pp. 187-192.